

МӘДЕНИЕТТЕР ТОҒЫСЫ: АҚПАРАТ ПЕН ЖАЗУ

Күдеринова Қ.Б.

ф.ғ.д., доцент

Сүлейман Демирел атындағы университет, Алматы қ., Қазақстан

kuderinova_70@mail.ru

Мәдениеттер тоғысындағы тілді, әдебиетті және басқаны жазусыз елестету мүмкін емес. Ал мәдениеттің өзін әңгіме еткенде туыс халықтар мәдениетінен, олардың өзара үйлес дамуынан бастау орынды. Өйткені мәдениет – өте үлкен, ауқымды кеңістікті қамтыса ғана мәдениет. Өткен ғасырлар әр елдің өзін ұлт ретінде дәлелдеу, мойындату сипатында көрінсе, ендігі кезең өзара мойындалған елдердің интеграцияларға баруы, бір-бірімен санасуы, одақтасуы дәрежесіне ұласуда. Әр мемлекеттің рәміздері қатарына жазу да кіруде: туы, елтаңбасы, әнұраны және жазуы. Ендеше мәдениеттер тоғысы дегенде біз алдымен бүгінде аралары алшақтап кеткен түркі халықтары мәдениетінің тоғысуы, мемлекеттік рәміз дегенде түркі тілдеріне ортақ жазу туралы сөз етпекпіз.

Бүгінде тілді құрал ретінде пайдалануда өз ойын жарыққа шығару ғана емес, өзгенің ойын тану, жалпы тілдік санадан ақпарат алу басымдылыққа ие сияқты. Мысалы, түркі халықтары үшін орыс тілін білу – Абай айтқандай, Еуропаға ашылған терезе болды. Біз генетикалық жағынан туыс емес тілдік санамен тікелей қатынас жасау арқылы олардың ойлау жүйесімен таныстық. Орыс тілі мен графикасын меңгеру ойлауымызға, сөз мағынасының дамуына, стильдердің саралануына, сөйлем құрылысының жетілуіне орасан зор әсер етті.

Тіл, әрине, ауызша және жазбаша түрде реалданады. Бүгінде ақпарат кеңістігінің күшеюі тілдің ауызша түріне қарағанда жазба түрі рөлінің артуымен тікелей байланысты болып отыр. Тілдің ауызша түрі арқылы ақпарат алу мүмкіндігі аз. Өйткені ауызша тіл белгілі бір уақыт пен кеңістік аралығына ғана тәуелді, сондықтан шектеулі. Оның өзінде сол тілдің коммуникативтік-функционалдық жағын жақсы білсеңіз ғана. Тілді білмесеңіз, ауызша тіл арқылы ақпарат алу өте қиын немесе үстірт. Ал жазба тіл арқылы ақпарат алу және беру мүмкіндігі біршама кең. Ол уақыт пен кеңістікке тәуелді емес, кез келген уақыт пен кеңістікте отырып, ақпарат алуға қазіргі ғаламтор желісі тіптен мүмкіндік береді. Туыс емес тілдерді білуің керек, болмаса қазір қызметі жетілген ғаламтор сөздігі бар. Тек өз тіліңнің өзге тілмен толық жүйеге түскен сөздігі болуы керек. Сонда барлық әлемдік тілдегі ақпараттардың аудармасын жуықтатып алып, түсінуге болады. Ал туыстас түркі тілдерінде бұл жағынан жағдай қалай? Өкінішке орай, мүшкіл. Google аудармашысында түркі тілерінен тек түрік тілі ғана бар [1].

Қазіргі заман – ақпарат заманы. Біз ақпаратпен қарулану үшін кез келген тәсілді пайдалануымыз керек. Ол өзге тілді (ауызша-жазба) жетік білу болсын, болмаса өзге тілдің жазба жүйесін ғана түсіну болсын, бәрібір. Ал туыс тілдер графикасының ортақ болуы – осы тәсілдердің біреуі. Жетілдірілген әліпбиі мен емлесі бар туыс тілдер бір тілдің диалектисіндей қарым-қатынас жасай алар еді. Сондықтан жазудың қазіргі қызметі, әсіресе түркі тілдері үшін қызметі ақпарат алуда пайдалану дегенге саяды.

Түркі халықтарының тілдік санасы да, әлем туралы тілдік бейнесі де бір. Түбі бір түркі тарихы мен құндылықтары туралы айтпаса да түсінікті. Ал осындай дінгегі бір тілдер білім, ғылым, мәдениет, экономика саласындағы жаңалықтарына неге орыс немесе ағылшын тіліне аударылғанда ғана өзара қолжеткізуі керек. Неге аудармашысыз-ақ түсінісуге (әрине, барлығын емес, кей сөздерді сөздікке қарап аударып) болатын тілдер аудармашы қызметіне жүгінеді? Бізге – туыстас халық өкілдеріне ғылым, білім, мәдениет, экономика, саясатындағы жаңалықтарды өзге тіл арқылы білу ұятты жағдай емес пе?

20ғ. басында Н.Төрөкүлов «Түркі жазуларына унификация керек. Өйткені бәрі бірдей сөйлейді, бірақ әртүрлі жазады» - депті [2, 117].

Иә, бірдей сөйлеген, бірақ бұрынырақ сөйлеген, 20 ғасырдың басында. Бүгінде сондай диалекті деңгейіндегі тілдер бірін-бірі түсінуден қалып барады. Оның себебі, біріншіден, жалпы кез келген ауызша тілдің жылдам өзгерісіне сайса (мысалы, кез келген шет тілді жазба тіл арқылы тез, оңай меңгеріп алғандай болғанмен, тілдік ортаға түскенде коммуникацияға ілесе алу қиындайды, сөз бірліктердің жазба формасын санада қатар елестетіп, не жазба тұрпатын көріп әрең түсіну қалыпты жағдай), екіншіден, түркі тілдерінің кеңес құрамында болғандары орыс тілінің, түрік тілі ағылшын тілінің әсеріне ұшырап, диаспоралар тілдері окшауланып, орфоэпиялық нормаға айтарлықтай жарқышак түсіріп алды. Сол себепті біздер, түркі халықтары, ауызша сөйленген мәтіндерді аудармашы болмаса түсіне алмайтын жағдайға жеттік. Ал ата буынның және жазба тілді меңгере қоймаған алдыңғы буынның тілі (өкініштісі, қазіргі таңда ол ұрпақтар өмірден өтіп барады және олардың сөйлеу тілі барлық түркі халықтарында бірдей транскрипцияланбады) қай түркі тілінде сөйлесе де, бір-біріне алғаш тыңдағаннан-ақ түсінікті (мысалы, біздер Стамбул университетінің деканымен болған әңгімеде аудармашысыз-ақ түсінісе алдық, өйткені ол кісі түрік тілінің қыпшақ диалектісі орфоэпиялық нормасымен сөйледі). Ал қазіргі түркі халықтары жас буынының сөзі мүлде өзгеше сипат алып барады. Енді келешекте жағдай тіптен қиындайды: түркі сингармонизмін өткен ғасырдан бастап жоғалту үстіндеміз; [к], [ғ], [ұ], [і] дыбыстары барлық тілде бірдей естілмейді. Ал түркі тілдерін өзге генетикалық жағынан туыс емес тілдерден айырмасын көрсетіп тұратын да, өз ішін бір-біріне жақындататын да осы ерекшеліктер көмескіленсе, онда туыс тілдердің арасындағы жақындық, О.Сүлейменов айтқандай, жазу тілінде («язык письма») ғана сақталатын болады.

Қазіргі түркі тілдері үш графиканы – латын (түрік, өзбек, әзербайжан), араб (түркі халықтарының Иран, Қытай, Ауғанстан т.б. жерлерде тұратын диаспоралары), кирил жазуын қолданады.

Бір графиканы пайдаланатын тілдердің өзінде әліпби алшақтықтары бар. Мысалы, кирил графикасын қазір қолданатын түркі тілдерінің жазба мәтіндеріне қарайық: 6-8 февральда ұзған Республика күләмендәге олимпиадада укучыларыбыз - Шәмсетдинова Фәнүзә, Хисамиева Физәлия призер булдылар. Укытучысы Вакказова Б. (татар тілінде).

Эки диалектге бәлюнеди: басхан-чегем («ч»-диалект) эмда малкъар («ц»-диалект). Россияда тилде сәлешгенлени саны 303 минг адамды (2002 джыл халкъ санауға кәре). Литература къарачай-малкъар тил, къарачай-басхан-чегем диалектни тамалында къуралгъанды. Джазыу система 1920-24 джсдж. араб джазыуну тамалында болгъанды (аджсам), 1924-36 джсдж. латин алфавитни тамалында, 1936 джылдан бери — кирилл алфавит бла тамалланады. Къарачай-малкъар тилде «Къарачай» бла «Заман» газетле эмда «Минги тау», «Нюр», «Лячин» журнилла чыгъадыла (қарашай-балқар тілінде).

Орто Азиянын байыркы элдеринин бири. (Октябрдык революциясына чейин тарыхый адаттардакыргыз деген ат казактарга да тиешелүү болгон). Жалпы саны 1700 миң адам 1975-жылы. Антропологиялык жактан монгол расасынын Туш. Сибирь бөлүгүнө кирет. Борбордук Азиядагы этностук же саясий бирикменин наамы катары байыркы түрк жазма эстеликтеринде болжол (қыргыз тілінде).

Шинжаң - Уйгур автоном райониде тәрәққият тапқан, мәмлiкәтлик тил дәп, йәнә қисмән Қазақстанда, Өзбәкстанда, Қирғизстанда вә Түркмәнстанда шилитилиду. Қичик уйгур груһлири Россияда, Түркияда, Америкада, Европидә, Австралиядә, Авғанстанда вә Сәудийә Әрәпстанда яшайду. Сөзләйдиганлар сани 30 млн. адәм әтрапидә, шуниң ичидә МДҢ бойичә 800 миң адәм. МДҢ уйгурлириниң көпи икки яки унундин көп тилларни қоллиниду. Қазақстан уйгурлириниң әдәбият тили — бир милләтлик тил (уйғыр тілінде).

Халқынның милли теле, урыс теле менән бер рәштән Башқортостан Республикаһының дәүләт теле. Төрки телдәренәң қыпсақ төркөмонәң қыпсақ-булғар төркөмсәһенә қарай. Морфологик тибы буынса агглютинатив телдәр исәбәнә ишә. Башқорт һойләү теле өс диалекттан тора: көнсығыш, көнъяк һәм көнбайыш. Башқорт әлифбәһе урыс алфавитына нигезләнен төзөлгән (башқұрт тілінде).

Кёбюсюне Къарачай-Черкесияда, Ставрополь крайда, Астрахань областда эмда Дагъыстанда джашагъан ногъайлыланы тиллериди. Бул тилде Россияда 90 минг. адәм сәлешеди (2002 джылдайтген тергеуге кәре). Тил, төрк тиллени шимал-кюнбатыш (кыпчакъ) къауумуну кыпчакъ-ногъай (ногъай-кыпчакъ) тюбкъауумуна киреди.

3 диалект айырадыла: ногъай (Ставрополь край), къараногъай (Дагъыстанда) эмда. 1928 джылгъа деру араб джазма хайырландырылгъанды, кечирек — латин, 1938 джылдан — орус графиканы тамалында алфавит. Бусагъатдагъы алфавит 1950 джылда бегитилгенды(ногай тiлинде).

Sən olasan gülüstan, Sənə hər an can qurban! Sənə min bir məhəbbət Sınəmdə tutmuş məkan! Namusunu hişz etməyə, Bayrağını yüksəltməyə, Namusunu hişz etməyə (әзербайжан тiлинде).

Байқап отырғанымыздай, қыпшақ тобына кіретін тілдердің өзі бір фонеманы әртүрлі әріппен таңбалағаннан бірін-бірі түсінуде қиындыққа тап болып отыр. Ол алдымен әліпби құрамын бекітуде кеткен олықлықтарда, унификацияланған ортақ әліпби жобасынан ауытқып, бір фонеманы әр тілде әртүрлі әріппен белгілеуде тұр.

Ногай мен құмық әліпбилерінде [ä], [ü], [ö] дыбыстары **аь, оь, уь** әріп тіркестерімен беріледі (ә, ө, ү/у әріптерімен таңбалауға мүмкіндік барда). Қарашай-балқар жазуында орыс алфавитімен келген е, ю әріптері [o], [y], [ø], [y] дыбыстарын береді. Бұл фонемаларға басқа әліпбилердегі ә, ү, ө графемалары сәйкес еді. Қазақ, өзбек әліпбилеріндегі **қ, к, ғ, г** әріптері татар, қырғыз, түркімен әліпбиінде /к/, /г/ деп белгіленсе, балқар, қарашай, құмық тілдерінде: **к, къ, г, гь** таңбаларымен жазылады. К.Мусаев [ŋ] фонемасын таңбалайтын **ң, нг, нь** әріптері орнына **ц, у, уь, ю/у** таңбаларының орнына ү таңбасына тоқтайтын, сондай-ақ, [y] дыбысы үшін /г/ әрпін, [дж] дыбысы үшін /ж/ әрпін; [q] дыбысы үшін /к/ әрпін; [j] дыбысы үшін /й/ әрпін; [w] дыбысы үшін /ў/ әрпін қабылдауға мүмкіндік бар еді дейді [3,30].

Кирил графикасына негізделген қырғыз жазуында төл дыбыстарының үш таңбасы – **ц, о, ү**, өзбек жазуында 4 таңбасы болған еді: **қ, ғ, х, нг**. Қырғыз графикасы әріп таңбаларын азайтуда жіңішке дауысты таңбаларын маркер етсе, өзбек графикасы жуан дауыссыздар таңбаларын маркер етті. Бірақ мақсат біреу – тілдегі жуан-жіңішкелікті айыру еді. Тек әр басқа жолдармен, унификациясыз айыру болды.

Сондықтан болашақта барлық түркі халықтары үшін қайта латын графикасына өту кезеңі тұрса, онда откенімізден сабақ алып, әліпбилерді үйлестіріп, унификациялау жағын қарастыруымыз қажет. Тек науқан басталмай тұрған кезде.

1922ж. әзербайжан тілі түркі халықтарының ішінде бірінші болып, латын графикасына ауысқаннан кейін енді өзге тілдерге әзербайжан әліпбиіне үйлестіру міндеті қойылғандай да болды [2]. Түркітанушылардың тұңғыш құрылтайынан кейін жиналған 1927 жылғы пленумда әзербайжан тілінен басқа түркі тілдеріне унификацияланған әліпби жобасы ұсынылады. Әзербайжан алфавиті мен Н.Төрәқұлов жасаған унификацияланған әліпби талқыға түскенде Жирков: «Н.Төрәқұлов әліпбиі өте салмақты, санасуға тура келетін әліпби. Әрине, ол әзербайжан қателігі негізінде жасалған. Әттең, кеш. Егер Н.Төрәқұлов әліпбиі әзербайжан қателігіне дейін айтылса ғой [2, 122]. Н.Төрәқұлов алфавитінде жазып көру керек, көптеген мәтіндер жазу керек. Бұл жоқ сияқты. Әзербайжан әліпбиі әлсіз, онда емле де жоқ. Н.Төрәқұлов алфавиті әлсіз, онда мәтін жоқ. Енді осы екеуін унификация жасау керек» деген екен. Бірақ тарихтан білетініміздей, жақсы идея аяқсыз қалған.

Латын графикасын қабылдаған қазіргі түркі жазуларынан (түрік, әзербайжан, өзбек) оғыз тобына жататын түрік тілі мен әзербайжан тілінің әліпбилерінде әріп сәйкестіктері біршама бар. Ал өзбек алфавиті ағылшын-латын стандартына 2 таңба, 2 әріп тіркесін (әлемдік әліпби тәжірибесінде әріп тіркесі әліпбиде көрсетілмейді) тіркеген өзгеше графикамен сөз түрқын ұзартып отыр. Кестеден көріп отырғанымыздай, түрік жазуынан әзербайжан жазуы q, x, ə таңбаларының артықтығымен ерекшеленеді. Өзіндік фонемаларды

белгілеуде өзара үйлескен. Әрі әліпби реті де бірдей. Өзбек жазуы бұл жағынан басқа бағыт ұстаған. [ч], [ш] фонемалары үшін әріп тіркесін, [г], [ө] фонемалары үшін апостроф пайдаланған (кестеге қараңыз).

Түрік, әзірбайжан, өзбек әліпбилерінің әріп таңбалары

реті	Түрік әліпбиі	әзірбайжан әліпбиі	өзбек әліпбиі	Фонема
1	A	a	a	а
2	B	b	в	б
3	d	d	d	д
4	e	e	e	е
5	f	f	f	ф
6	g	g	g	г
7	h	h	h	h
8	i	i	i	и
9		j	j	й,ж
10	k	k	k	к
11	l	l	l	л
12	m	m	m	м
13	n	n	n	н
14	o	o	o	о
15	p	p	P	п
16		q	q	қ
17	r	r	г	р
18	s	s	s	с
19	t	t	t	т
20	u	u	u	у
21	v	v	v	в
22		x	x	х
23	y	y	y	й
24	z	z	z	з
25	ç	ç	ch	ч
26	ğ	ğ	g'	ғ
27	ı	ı		ы
28	ö	ö	o'	ө
29	ş	ş	sh	ш
30	ü	ü		ү
31		ə		ə

Егер түркі тілдері жазуын унификациялайтын мүмкіндік туса, бұл қатардан тысқары тұратын жазу осы, өзбек жазуы болады.

Түркі тілдерінің орфографиясындағы басты принцип кеңес дәуірі құрамында болған түркі тілдері үшін дұрыс анықталған еді: морфологиялық принцип – түбір тұлғасын сақтап жазу барлық түркі тілдерінің басты емле қағидатына айналған-ды. Сондықтан бір қарағанда түркі тілдерінің арасындағы жақындық жазуда сақталып қалайын деп отырғаны шындық. Ал түркі халықтары үшін ортақ алфавит, ортақ жазу дінмен байланысты араб графикасы емес, саясатпен байланысты кирил графикасы емес, бейтарап сипаттағы латын графикасына жүктелмек.

Түркі мемлекеттері тәуелсіздік ала бастаған жылдары алдымен графиканы ауыстыру мәселесі көтерілгенде түркі халықтарының дүниежүзі бойынша бір жазу түрі негізінде бірігуі баса айтылған еді. Кейін әсіресе өзбек жазуының ортақ Анкара жобасынан айырмашылығы көбейгенде, бұл ой бәсеңсіді. Қазір түркі халықтарына ортақ жазу мәселесі

мифке айналды деген де пікір бар. «Түркі халықтары бірі-бірінен ажырағаны соншалық жазғандарын оқып емес, аударып түсінгенді жеңіл көреді. Бір-бірінің жазғандарына қызықпайды, сондықтан аударылған әдебиеттер де аз. Басылмайды, немесе ондай әдебиеттерге сұраныс аз» дейді қазіргі енжар көзқарас.

Мемлекеттік мәртебе алған және жергілікті қарым-қатынас тілі болып табылатын түркі тілдері үшін болашақта көтерілуге тиіс мәселе - ол алфавитті латын негізді ету болатыны анық. Жоғарыда көрсетілгендей, бір графикада отырып, жазу алшақтығын болдырмау үшін әуел бастан унификацияланған алфавит негізінде әр ұлт тілінің өз жазуын қабылдауын ойластыруды қолға алу керек.

Сондықтан сөз басындағы пікірімізге тұрақтап, қазақ, қырғыз, татар, башқұрт, түрікмен, қараш-балқар, ноғай әліпбилеріне латын графикасын қабылдау мүмкіндігі туған жағдайда пайдалануға болатын мынадай ортақ әліпби жүйесін үйлестіруге болады деп ойлаймыз.

1. Аа <i>Aa</i>	15. Ққ <i>Qq</i>	28. Фф <i>Ff</i>
2. Әә <i>Ā ā</i>	16. Мм <i>Mm</i>	
3. Бб <i>Bb</i>	17. Нн <i>Nn</i>	29. Һ <i>Hh</i>
4. Вв <i>Vv</i>	18. Ңң <i>ŋ</i>	
5. Гг <i>Gg</i>	19. Оо <i>Oo</i>	
6. Ғғ <i>Ġġ</i>	20. Өө <i>Öö</i>	30. ҘҘ <i>Çç</i>
7. Дд <i>Dd</i>	21. Пп <i>Pp</i>	
8. Ее <i>Ee</i>	22. Рр <i>Rr</i>	31. Ыы <i>Ii</i>
9. ҖҖ <i>Žž</i>	23. Сс <i>Ss</i>	
9. Жж <i>Jj</i>		
10. ҖҖ <i>Ĵĵ</i>	24. Тт <i>Tt</i>	
11. Зз <i>Zz</i>	25. Уу, Үү <i>Uu</i>	
12. Ии, іі <i>Ii</i>	26. Шш <i>Šš</i>	
13. Йй <i>Yy</i>	27. Үү <i>Üü</i>	
14. Кк <i>Kk</i>		

Мұнда башқұрт, түркімен, ұйғыр тіліндегі тісаралық [з], [ç] және тіларты ж фонемалары үшін *Žž*, *Çç* және *Ĵ* таңбалары бар. *Çç* әрпі түрік, әзербайжан тілдеріндегі [ч] фонемасын береді.

Сондай-ақ, түркі тілдеріне ортақ типтік орфографиялық ережелердің болуы да жөн. Мысалы, Кеңес дәуірі кезінде, біздер, одақ құрамындағы түркі халықтары, орыс орфографиясы негізінде емле ережесін ұстандық. Ол, бір жағынан, өзге тілдің заңдылығын зорлықпен таңу болғанмен, түркі тілдерінің өздері үшін ортақ ереже бойынша жазба коммуникацияны жеңілдетіп алғанымыз шындық. Сондықтан, біздің ойымызша, тағы да аталған тілдер арасында ортақ емле ережелерін екшеуге мүмкіндік бар. Оған әр жазудағы ғылыми негізі уәжді ережелерді басшылыққа алуды ұсынар едік. Мысалы, қазақ орфографиясында бүгінде сөздерді бірге, бөлек, дефиспен жазу; бас әріптің қолданылуы, *ә* әрпін екінші буынға жазу емлесі, *ы*, *і* әріптерінің сөз ортасында жазылуы, *х*, *һ* әріптерінің қолданылуы қиындық тудырып отыр. Бұлардың арасында сөздердің бірге, бөлек жазылуы біршама шешімін тауып келеді. Сонда әр тілдегі орфография негіздерін салыстыру арқылы емле проблемаларынан арылудың жолдары шығады.

Түркі тілдері орфографиясында сөздердің бірге/бөлек жазылуы қай графикада да шешілуі қиын мәселе болып келді. Араб жазуы кезінде, мысалы, А.Байтұрсынұлы бірыңғай жуан не жіңішке айтылған, бір зат не ұғым атауын бірге жазуды, ал үндесім заңына бағынбайтын сөздерді бір зат атауы болғанына қарамастан дефис арқылы жазуды ұсынған еді. Бұл емлеге біраз жеңілдік әкелген еді. Кейін 1929 жылы латын жазуына көшкенде Е.Омаров, Қ.Кемеңгерұлы т.б. сөздерді бірге жазуды қалыптастыра бастады. Орыс жазуына да көшкенде басқа түркі тілдеріне карағанда қазақ емлесінде бірге жазылу басым болды. 1941 жылғы алғашқы емле сөздігінде бүгінгі орфографияда бөлек таңбаланып келе жатқан сөздер бірге жазылды. Бірақ 1953 жылы алғашқы қазақ орфографиясының негізгі емле ережелері қабылданған тұстан бастап және 1963 жылы жарық көрген толық орфографиялық

сөздіктен бері сөздерді бөлек жазу үрдісі күшейді. БАҚ-та бірге таңбаланып жүрген сөздер сынға алынды. Алайда емле сөздігінің әр басылымында бірге жазылатын сөздер көбейе берді. Осы қиындықтардан құтылудың жолдарын іздеуде проф. Н.Уәли формалды белгі іздеу идеясын ұсынды. Осы негізде біз (Қ.Күдерінова) қазақ тіліндегі сөз сыңарларын біріктіретін ұластыруыш қосымшалар мен құрастыруыш сыңарлар бар екенін анықтадық. Сонда қазақ жазуында мына жұрнақтар ұластыруыштар болып табылды: **лық, -қыш, -ар, -қы, -лар**. Яғни осы жұрнақтармен келген сөздерді жазарман автоматты түрде бірге жаза алады. Ал хана (40), ара (21), аралық (19), басы (10), құмар (33), тану (23) және хат (14), қап (17), белгі, гүл (41), бау (19), шөп (68), ақы (15), жай (17), жегі (19), тікен (17), жапырақ (25), тамыр (13) сөздері қазақ емлесінде құрастыруыштар болып табылады. Сөйтіп, бүгінде біздер осы сыңарлармен келген сөздерді тағы да автоматты түрде бірге жаза аламыз. Ендеше қазақ жазуы емледе қол жеткізген осы негіздерді өзге түркі тілдеріне ұсына алады. Ал шешімін таба қоймаған басқа қиындықтарды шешуде туыстас түркі тілдерінің емлесіне қол созуға бармыз. Сонда біз туыс халықтар мәдениетіндегі жазба коммуникацияның бірегейленуіне осы ғасырда қол жеткіземіз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ә.Қара. Қазақ тіл ғалымдарының әлемдік жетістігі: Қазақ тілінің 15 томдық түсіндірме сөздігі // Қазақ әдебиеті. қаңтар, 2012.
2. Стенографический отчет I пленума ВЦКНТА (Баку, 3-7/VI, 27). М, 1927.- 175 б.
3. Мусаев К. Достижения и проблемы в усовершенствовании алфавитов и орфографии современных тюркских языков // Опыт совершенствования орфографии тюркских языков М: Наука, 1982. С29.

Summary

In the article the author studies the possibility of implementing the unified alphabet and spelling among Turkic nations, using the Roman letters as a basis.